

PŘEDMLUVA

Tři místa člověka: krajina, doba a makom

Dvojím způsobem se můžeme dostat domů; první je, že zůstaneme, kde jsme. Druhý, že se vydáme na cestu kolem světa, a tak se zase vrátíme na místo, odkud jsme vyšli.

Gilbert Keith Chesterton

Vesmír jsou vztahy. Sedm let jsem sloužil u Ivana Havla v Centru teoretických studií v horním, „nebeském“ patře filozofického ústavu. Dlouhá úzká chodba, která prochází centrem, sblíží návštěvníky, nutí je navzájem se přibližovat a hovořit spolu. Jednoho dne jsem byl svědkem, jak se zarputilý Eric dožaduje odpovědi od filozofa Pavla Kouby, co je smyslem života. Pavel mu trpělivě vysvětloval: „Já nevím a já to ani nechci vědět. Jiný smysl tě svazuje s rodinou, jiný s prací nebo se zemí, kde žiješ. To všechno se neustále proměňuje. Není jediný smysl; jiný je v mládí, jiný v dospělosti a zase jiný ve stáří. Je-li něco smyslem, tak to je vytrvalé tážení po smyslu.“ Když jsem po letech tuto historii Pavlovi vyprávěl, popřel ji, ale Zdeněk Pinc řekl: „Nezáleží na tom, co jsi řekl, ale co lidé slyšeli.“ Poznámku zaslechl Jan Sokol, který se vmísil s tím, že „nezáleží na tom, co lidé slyší, ale co si pamatují“.

Slovo *makom* pochází z hebrejštiny. Znamená místo, ale je spíš místo v srdci, místo, kde vzniká úradek. Představme si, že toto místo, toto srdce je různě dlouhými a různě pružnými nitkami přivázáno ke stálým našim životům – ke skutečné krajině domova, k jazyku, k lidem, se kterými žijeme. Jak stárneme a měníme se, proměňuje se i délka a síla nitek-vztahů. Pak je nutné se na čas zastavit, zjistit, kde zrovna teď putuje či bloudí mé srdce a k čemu je vázáno. V kabale je význam slova *makom* ještě závažnější – představuje zde šesté nebe, kde se vše předurčuje. Vysoko nad pozemským děním se v šestém nebi vytvářejí semena událostí, jež teprve časem dozrají dole na zemi. Proto lidé pozorují různá zatmění, bouře a divné mraky a nechávají se zneklidňovat kometami. Uprostřed šestého nebe je temná propast Daat Berija, z níž vychází hlas, jež dává poznání.

Tato kniha má prostší cíl. Navazuje na předešlou knihu o krajinách vnitřních a vnějších, která se snažila ukázat, že jsme také to, kde žijeme; že existuje souvislost mezi naším vnitřním světem a okolní krajinou a že jedno může zlepšovat či zhoršovat to druhé. Kniha *Makom* začíná reálným místem. Může to být otonský kostelík na slavníkovském hradišti ve Vrbčanech u Kolína, areál Vojtěšské hutě v Kladně nebo začarovaný les v Kuksu. Zdánlivě nenápadná místa odkazují ke svatému grálu, sabatu čarodějnic, Anně proletářce či k hledání Wittgensteinova ztraceného slova. Místa jsou zrcadly některých částí nás samých, jsou to nitky vedoucí k příběhům, tajemstvím a banalitám.

Jiné nitky nás ve vesmíru vztahů spojují s touto proměnlivě nejistou dobou, trpaslíky a pythickou budoucností penzijního systému. Prostřední část knihy se pokouší nalézt nějaké porozumění této době změn a vroucímu světu skrytému pod obalem znaků. V posledním oddílu se dotýkáme hedvábné nitky nejjemnější – vztahu k něčemu, co nás přehledně. Podle všech sociologických výzkumů prováděných na západě i východě, jihu i severu, na horách i v nížinách bude toto století stoletím osobních náboženství, nikoliv církevních institucí. Nemám žádný návod, dokonce ani pro sebe ne, ale zaznamenávám zde některé, převážně pochybné orientační body na vnitřní mapě světa.

První část knihy se týká prostoru, kde žijeme a odkud pocházíme a jak se v něm můžeme zabydlit. Druhá část knihy se dotýká času a doby, ve které žijeme. Čas je způsob místa. V běžné řeči říkáme: Kde žiješ? Ve středověku? Třetí část knihy se týká místa mezi nebem a zemí, místa *makom*.

Tyto eseje vznikaly po dobu téměř dvou desetiletí. Objevovaly se v různých časopisech, jako je *Prostor*, *Respekt*, *Logos*, *Analogon*, *Veronika* a další. Pro toto vydání jsem nejprve většinu materiálu vyházel a zbytek jsem nějak doplnil, někdy přepsal a provázal. Často jsem se vracel k původnímu znění bez pozdějších redakčních úprav. Není to žádná systematická sbírka, ale dílem z nutnosti a dílem kvůli věci samotné torzovitá asambláž, ochutnávka jistého druhu světa. Torzo ostatně bývá inspirativnější než hotová věc, protože dává prostor k vlastnímu dokreslení – a stejně ani svět, ani život, ani umění systematické příliš nejsou.

Zdeněk Kratochvíl v knize o Klementu Alexandrijském naráží na bavorskou nesoustavnost podobné literatury slovy: „Nehlásám žádnou nauku, proto jsem začal psát strómateus, pestrou knihu. Ví se přece, že strómateus je něco o stupíněk přísnějšího než miscellanea, všehochof.“

Navenek vypadají miscellanea jako směs všeho možného, ale mají svůj vnitřní řád ... je to, co je navzájem propleteno a vytváří vzor. Nevěřím, že by se pravda dala sdělovat jinak. Udělalo by se z ní něco, co se lze naučit a opakovat.“

Nevím to určitě, ale tento projekt zamýšlím uzavřít ještě třetí knihou, ve které se vrátím do Prahy jako do města, které mnoho ukazuje a mnoho skrývá. Chtěl bych si opět prohlédnout sprašové návěže sedlecké cihelny, projít vltavské mělčiny a jeskyně Prokopského údolí a odhodlat se k pokusu o postižení jedné či dvou základních poloh města. Má to jeden etymologický háček, který neuvádí ani Machkův *Etymologický slovník* – slovo *plán* má společný slovní základ se slovem *planý*.

Knihy míst se dá vždycky odložit do nejbližší studny, ale pokud se rozhodnete číst, číňte tak se stejnou obezřetností, s jakou se Ivan Wernish pravidelně bdellometricky vydává do Zimohrádku: „Když už není vyhnutí a vydáváme se na cestu, nesmíme zapomenout na někoho, kdo předčítá nahlas, a na někoho, kdo s námi bude hrát početní hry a hry se slovy, také na někoho, kdo napodobuje ptáky. Na osla naložíme zpytovadlo hvězd, bdellometr, xylofon, křišťály ke zmatení démonů, pikslu s kýchadlem, vypaného orla, vše, co je nutné k vykonání cesty.“

Václav Cílek

I

MÍSTA, KRAJINY, NÁVRATY

